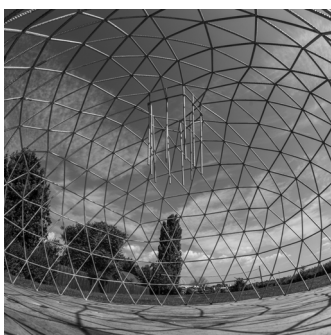

TÖKÉS GYÖNGYVÉR

„MÁR SZÜLETÉSÜK ÓTA MAGUKBAN HORDOZZÁK EZT A KÓDOT”

**A családi szocializáció szerepe
az óvodáskorú gyerekek digitális gyakorlatának
kialakulásában**

Bevezető

■ A 0–8 éves kisgyerekek társadalmilag sérülékeny csoportot alkotnak, hiszen kisgyerekkorban a gyerekek teljes mértékben a felnőttek el látásától, gondoskodásától, szeretetétől és irányításától függenek. A gyerekek a szülőktől és a környezetükben lévő felnőttektől sajátítják el az élet eseményeihez és kihívásaihoz való hozzáállást, tőlük veszik át az életüket irányító értékeket és meggyőződéseket, tőlük sajátítják el az élethez szükséges ismereteket, kompetenciákat és képességeket. Az átadott meggyőzések, értékek, ismeretek, képességek és szokások világszerte szerveződnek, amelynek jellegzetességei meghatározzák a gyerekek társadalmi alkalmazkodásának sikerét.

A szülők az információs társadalomban nagy kihívás előtt állnak, hiszen a gyerekek szocializációját a digitális társadalom követelményeihez kellene igazítaniuk, miközben ők maguk jövevények a digitális világban (Prensky 2001). A felnőttek mindennapi tudása, értékrendje és szokásai olyan társadalmi és kulturális környezetben alakultak ki, amelyet nem itatott át a digitális technológia jelenléte. A kisgyerekek beleszületnek a fokozottan digitalizált és mediatizált környezetbe, számukra természetes a napi kapcsolat a digitális technológiával. Az

**...a mai romániai
óvodáskorú gyerekek
médiagazdag
környezetbe születnek
bele, és sok esetben
már a szülők is digitális
bennszülöttek...**

új technológia nagyfokú térnyerésétől a felnőttek nyugtalanok, szerintük a gyerekek figyelmét és idejét túlzottan lekötik a technológiai eszközök, a digitális tevékenységek pedig kiszorítják a gyerekek életéből az életkorukra jellemző, valamint a normális fejlődésüket biztosító tevékenységek gyakorlását (Burnett–Merchant 2012. 576.). A felnőttek sokszor úgy tekintenek a gyerekekre, mint olyan különleges lényekre, akik a digitális technológia alkalmazásának képességével születnek, azonban ennél sokkal összetettebb a kérdés. A digitális technológia állandó jelenléte, főleg otthoni környezetben, számos alkalmat teremt a kis- és óvodásgyerekek számára, hogy már nagyon korán felfedezzék és igénybe vegyék a digitális technológiát, amely számukra már más szerepet tölt be, mint a felnőttek számára (Zevenbergen 2007. 19–20.).

A 0–8 éves kisgyerekek és a digitális technológia közötti kapcsolat megértésének fontosságát több érv is alátámasztja. A gyerekek otthoni környezete telítve van digitális eszközökkel, ezért nem hagyhatjuk figyelmen kívül a technológia közvetlen hatását a gyerekekre (Bolstad 2004. VII; Burnett–Merchant 2012. 576.). A létező szakirodalmi megközelítések hangsúlyosan a digitális technológia veszélyeire figyelmeztetnek (pl. az *EU Kids Online*, *Net Children Go Mobile* projektek), amelyekre csakugyan tekintettel kell lennünk, azonban a digitális technológia megfelelő használata számos lehetőséget is teremt a gyerekek különböző képességeinek fejlesztéséhez (Bolstad 2004. VII. A digitális technológia megfelelő és értelmes használata értelmezhető alternatív tanulási lehetőségként, mind otthoni, mind pedig oktatási környezetben (Bolstad 2004. VII; Digital Agenda 2015).

Jelen tanulmány célja a családi szocializáció szerepének feltárása a 4 és 6 éves romániai gyerekek digitális gyakorlatának kialakulásában. Tanulmányunkban a *Digitális műveltség és multimodális gyakorlatok a romániai kisgyerekek körében* című feltáró kutatásunk (Bakó–Tókécs 2015) minőségi adataira támaszkodunk, amelyeket 2015–2016-ban gyűjtöttünk két romániai településen. Kutatásunk része a COST IS 1410 számú *Digitális műveltség és multimodális gyakorlatok kisgyermekkorban* (DigiLitEY) című nemzetközi kutatási együttműködésnek. Az elmúlt húsz évben Romániában hasonló életkorú gyerekek körében nem készült eredeti felmérés az általunk vizsgált témában. Kutatásunk a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem (szerződésszám: 252/15/28.04.2015) és a Bethlen Gábor Alap (2016) támogatásával készült.

A családi szocializáció szerepe a digitális gyakorlatok kialakulásában

■ A napi szokások, rutinok és rítusok kialakításában az összes szocializációs csoport közül a családnak van a legfontosabb szerepe (Grusec–Davidov 2006. 284.). Kora gyermekkorban a gyerek a legtöbb időt a családjában tölti, és természetesnek tekinti mindazt, amit ott tapasztal. A sorozatos ismétlések és megerősítések következtében a kisgyerekek azonosul a családban tapasztalt értékekkel, hozzáállással, motivációkkal, a társas együttlét és együttműködés otthoni formáival (Nutbrown et al. 2016. 4.). A családdal való azonosulás megalapozza a gyerek identitását, a kisgyerekek a család tagjaihoz hasonlóan érez, gondolkodik és cselekszik. A család tagjaként a kisgyerekek átveszi a családban megfigyelt szokásokat, rutinokat és rítusokat, amelyek a tágabb társadalmi alkalmazkodás szempontjából többé vagy kevésbé eredményesek lesznek (Grusec–Davidov 2006. 287.).

Becker (2014) kiemeli a családi tevékenységek és a kisgyermek különböző képességeinek fejlődése közötti pozitív kapcsolatot. Marsh, Hannon, Lewis és Ritchie (2015) azt tapasztalták, hogy otthon a gyerekek számos multimodális tevékenységet folytatnak a család tagjaival közösen, és az együtt végrehajtott tevékenységek során fokozatosan hozzászoknak a digitális technológia használatához. A szülők és a kisgyerekek közös otthoni tevékenysége a digitális eszközökkel a családi élet részévé válik, és beépül a család napi szokásai közé (Marsh–Hannon–Lewis–Ritchie 2015. 52.; Plowman–Stevenson–Stephen 2012).

A családban szerzett tapasztalatok a gyerekek érdeklődését is alakítják. A szülők biztatására a kisgyerekek kedvet kaphatnak a digitális eszközök kezelésének megtanulására, különböző digitális tevékenységek kipróbálására, olyan kompetenciák begyakorlására, amelyek a későbbi életük során hasznukra válhatnak (Davidson 2011. 25.). A családban begyakorolt digitális szokások hozzásegítik a gyerekeket a számítógépen és egyéb digitális eszközökön keresztül zajló kommunikáció sajátosságainak, illetve a digitális világban történő jelenségek működési módjának a megértéséhez (Burnett–Merchant 2012. 578.).

A kisgyerekek számára a szülők és testvérek követendő mintául szolgálnak. A gyerekek a család elfogadott tagjai szeretnének lenni, ezért az élet különböző területein és a digitális eszközök használatában is elkezdik a tekintélyesebb családtagok szokásait utánozni (Velicu–Mitarcă 2016. 68.; Burnett–Merchant 2012. 580.). A családban szerzett tapasztalatok során a kisgyerekek átveszik a digitális eszközök otthoni használatának módját. A gyerekek az anya és az apa használati szokásait figyelve tanulják meg a digitális eszközök alkalmazásának céljait és kontextusát (Burnett–Merchant 2012. 580.). A szakirodalomból kiderül, hogy amennyiben a szülők aktívan bekapcsolódnak a gyerekek életébe, a későbbiekben ez a gyerekek eredményességének növekedésében kimutathatóvá válik (O’Hara 2011. 221; Valcke et al. 2010. 455.). Ez érvényes a digitális gyakorlatok kialakulásának esetében is. A szülők a gyerekek digitális tapasztalatszerzésének fontos ösztönzői lehetnek azáltal, hogy a gyerekeknek lehetőségeket teremtenek, erőfeszítéseiket és eredményeiket elismerik, vagy éppen közös élményekben vesznek részt.

A szülői nevelési stílus szintén létfontosságú a gyerekek különböző szokásainak az alakításában. A szülő által támogatott digitális tevékenységeknek nagyobb esélyük van bekerülni a gyerek napi rutinjába, míg a szülők által nem preferált elfoglaltságokban a gyerek járatlan marad. Amennyiben a szülő támogató és megengedő a számítógépes és egyéb digitális eszközökre épülő tevékenységekkel szemben, akkor a gyerekeknek több esélye lesz ilyen irányban tapasztalatot és tudást gyűjteni. A tiltással nevelő szülő viszont elveszi a gyerektől az esélyt, hogy próbálkozzon, tévedjen, és ezáltal tanuljon és fejlődjön, illetve önbizalmat nyerjen. A kutatások alátámasztják, hogy a minőségi szülői támogatás és a szülői elfogadás pozitívan hat a gyerekek megfelelő és értelmes napi gyakorlatainak a kialakulásában, legyen szó valós vagy digitális tevékenységekről (Valcke et al. 2010. 457.). Plowman, McPake és Stephen (2008) kihangsúlyozzák, hogy a szülők nem ismerik fel eléggé szerepük fontosságát a digitális gyakorlatok átadásának folyamatában.

A kisgyerekek a legtöbb időt az édesanyjukkal, testvéreikkel és a kortársakkal töltik. Az apák kevés időt töltenek kisgyermekükkel, általában egy-két órát a nap esti időszakában (Nutbrown et al. 2016; Lupu et al. 2013. 8; O’Hara 2011. 227.). A kisgyerekek digitális tapasztalatait főleg az anya és a nagyobb testvérek

hozzáállása befolyásolja (Marsh et al. 2015. 2.). A kisgyerekek sokat tanulnak a kortársaktól is, hiszen utánozzák egymást cselekedetekben, viselkedésben, beszédstílusban. Az utánozó magatartás a digitális eszközök használatára is érvényes (O'Hara 2011. 225.).

Módszertan

■ Jelen tanulmány egy feltáró kutatás minőségi adataira épül, amelyet 2015 decembere és 2016 májusa között végeztünk (Bakó–Tótkés 2015). A kutatást két erdélyi településen végeztük: Kolozsváron és Nyárádszeredában. A statisztikai adatok egyértelműen jelzik a vidéki és a városi környezet befolyásoló szerepét a digitális gyakorlatokra, ezért mi is követtük a különbözőségeket.

A kutatás keretében félig strukturált interjút készítettünk 18 kisgyerek egyik szülőjével (16 anya és 2 apa), illetve családi látogatások alkalmával spontán beszélgetést folytattunk mindkét szülővel és a gyerekekkel. A gyerekekkel óvodai környezetben is találkoztunk, szabadon beszélgettünk, két alkalommal rajzoltattuk őket, illetve egy alkalommal gyakorlatokat végeztettünk velük egy Samsung Note 10.1 táblagéppel.

A gyerekeket és családjukat a kutatásban együttműködő óvónők segítségével választottuk ki. A családok a közép- és felső középosztályokhoz tartoztak a szülők iskolai végzettsége és foglalkozásuk alapján. A megfigyelt családok teljes kiscsaládok voltak.

1. táblázat. A gyerekek megoszlása lakhely, nem és életkor szerint

Lakhely	Fiúk (fő)			Lányok (fő)	
	4 éves	5 éves	6 éves	4 éves	5 éves
Kolozsvár	1	3	1	1	2
Nyárádszereda	1	4	–	–	5
Összesen	2	7	1	1	7

A kutatásban betartottuk a társadalomtudományi kutatás etikai szabályait, mind a gyerek, mind pedig a szülők és óvónők részvétele önkéntes volt.

Eredmények

■ Adataink rávilágítottak arra, hogy a mai romániai óvodáskorú gyerekek médiagazdag környezetbe születnek bele, és sok esetben már a szülők is digitális bennszülöttek, akik okostelefonnal, táblagéppel, lappal és számos más digitális eszközzel rendelkeznek. Ebben a tekintetben az általunk vizsgált 18 gyerek családi környezete hasonlóságot mutat a nemzetközi (Holloway et al. 2013. 4; Marsh et al. 2015. 5.) és romániai (Velicu–Mitarcă 2016. 39.) általános helyzettel.

Ugyanakkor azt is megállapítottuk, hogy összhangban a nemzetközi és romániai szakirodalomban leírtakkal (Velicu–Mitarcă 2016. 39; O'Hara 2011. 222.) a 18 család ellátottsága digitális eszközökkel, illetve a gyerekek digitális eszközhasználatára nem homogén. Megfigyeltük, hogy a nagyvárosi környezet és a szülők előnyösebb foglalkozási helyzete kedvezően befolyásolta a családok digitális eszközökkel való ellátottságát.

Szintén a szakirodalomból tudjuk, hogy otthon a legtöbb kisgyerek leggyakrabban a laptopot vagy az asztali számítógépet használja (Mascheroni–Olafsson 2014; Velicu et al. 2014). Személyes eszközként a gyerekek táblagéppel rendelkeznek (Sefton-Green et al. 2016; Jaros 2016; Rideout 2013. 10; Velicu–Mitarcă 2016. 39.). Az általunk vizsgált összes családban volt asztali számítógép és laptop, az asztali számítógépeket ritkán használták, a laptop volt a felnőttek munkaeszköze. A kolozsvári gyerekek mind rendelkeztek táblagéppel, a tíz nyáradszeredai gyerekből háromnak volt saját működőképes táblagépe.

A családok tulajdonában számos más digitális eszközt találtunk, így digitális fényképezőgépet, videokamerát, DVD-lejátszót stb., azonban a szülők és a gyerek kedvenc eszköze az okostelefon volt. A célcsoportunkhoz tartozó összes szülő rendelkezett okostelefonnal, és általános volt, hogy a szülők odaadták gyerekeiknek okostelefonjukat néhány játék élvezésére (Chaudron 2015. 8; Velicu–Mitarcă 2016. 40.). A gyerekek kedvencei közé az érintőképernyős mobil eszközök tartoztak (táblagép és okostelefon), és amennyiben a gyerek hozzáfért ilyen eszközökhöz, gyakoribb volt a digitális tevékenységek beépülése a napi rutintevékenységek közé. Az érintőképernyős mobil eszközök népszerűségét a kisgyerekek körében a nemzetközi szakirodalom is alátámasztja (Chaudron 2015. 7.).

A kutatások igazolják, hogy az internetezés elsősorban otthoni tevékenység (Valcke et al. 2010. 454.). A vizsgálatba bevont 18 gyerek családja rendelkezett internetkapcsolattal, és a gyerekek otthoni környezetben léptek be az internetre. A gyerekek nem értették az internet működésének módját, azonban felismerték, ha a YouTube vagy az online játékok leállításának oka az internetkapcsolat hiánya volt.

Hasonlóan a 8 év alatti romániai (Velicu–Mitarcă 2016. 42.) és európai (Chaudron 2015. 7.) gyerekekhez, a mi célcsoportunkban is a legnépszerűbb digitális tevékenységek a YouTube-rajzfilmek és -videók nézése, az online vagy a mobil eszközökre letöltött játékok játszása, fényképek és házi videók készítése, illetve ezek visszatekintése volt. A kisgyerekek hamar megtanulták a saját igényeiknek megfelelő játékok letöltésének módját a táblagépre vagy a szülők mobiltelefonjára. Megfigyelhető volt a nemek szerinti különbség a letöltött játékok jellege tekintetében, a fiúk inkább az akadályok leküzdését, autós vagy stratégiai játékokat, míg a lányok a gondozós, főzős vagy öltöztetős játékokat preferálták. Az általunk megfigyelt gyerekek ritkán használták a digitális eszközöket információkeresésre és kommunikációra. A klasszikus videojátékok elveszítették vonzerejüket, a gyerekek inkább választották az érintőképernyős mobil eszközökön játszható játékokat. Velicu és Mitarcă (2016) a táblagépet a kisgyerekek új játékszerének nevezték. A szakirodalomban találtunk példát arra is, hogy a kisgyerekek virtuális világokban és közösségi oldalakon is jelen vannak (Holloway et al. 2013. 12.), azonban ez a mi célcsoportunkban nem volt jellemző. Szintén nem elterjedt a különböző oktatóvideók követése, amely az amerikai kisgyerekek körében eléggé népszerű (Rideout 2013. 11.).

A szülők elmondása szerint a gyerekek főleg egyedül szoktak játszani a digitális eszközökkel. A felügyelet úgy történt, hogy a gyerekek a család közös terében játszottak, így a szülő szemmel tudta tartani a gyerek ténykedését. A szülők az esetek többségében a digitális eszközhasználat idejét szabályozták, és kevésbé foglalkoztak a gyerekek által választott játékok tartalmi vonatkozásaival. Ez a szülői magatartás az európai vizsgálatokban is jellemző volt (Chaudron 2015. 7.).

A digitális eszközök használata a késő délutáni vagy esti program része, és habár nem uralta a gyerekek otthoni rutinját, mégis elmondható, hogy a népszerű tevékenységekhez tartozott (Stephen et al. 2008. 24.). A szülők átlagban napi egy-két órára engedélyezték a gyerekeknek a digitális eszközök használatát.

Érdekes tapasztalat volt, hogy a kisgyerekek körében még mindig népszerűbb médiaeszköz a tévé, mint a különböző digitális eszközök. A gyerekek reggeli és esti rutinjában napi szinten jelen volt a televíziós rajzfilmmnézés, és ebben hasonlóak a kisgyerekek Romániában (Velicu–Mitarcă 2016. 41.) és a világon (Davidson 2011. 25.). A vizsgált családok nem okostévével, hanem hagyományos televízióval rendelkeztek.

A szakirodalom szerint a középrétegekhez tartozó szülők a digitális eszközöket a tanulás eszközeinek tartják (Wellington 2001. 234.), mégis az általunk vizsgált családokban a digitális eszközök használatát a szülők a szórakoztató időtöltések közé sorolták. Óvodáskorban elég nehéz szétválasztani a játékot a tanulástól, hiszen a kisgyerekek fő tevékenysége a játék, amely elsősorban a tanulást szolgálja; a mesehallgatás, játékok játszása vagy a rajzolás egyértelműen a fejlesztő tevékenységekhez sorolhatók ebben a korban (Bolstad 2004. 6.).

Értelmezés és konklúzió

■ Tanulmányunkban a családi szocializáció szerepét vizsgáltuk a 4 és 6 éves gyerekek digitális szokásainak és műveltségének kialakulásában. A mai társadalomban a kisgyerekek már úgy nőnek fel, hogy családjukban mindennapi tapasztalat a digitális eszközök használata, és a társadalmi beilleszkedésnek is fontos követelménye a digitális műveltség. A romániai tudományos szakirodalomban nem találtunk eredeti kutatásokat az óvodáskorú gyerekek és a digitális technológia kapcsolatáról, ilyen értelemben a fentiekben bemutatott vizsgálatnak hiánypótló szerepe van.

A digitális technológia jelen van az általunk megfigyelt kisgyerekek mindennapi életében, és a gyerekek elsősorban otthoni környezetben, szórakozásra és szabadidejük eltöltésére használják a digitális technológiát. Mind a nyáradszeredai, mind a kolozsvári gyerekek körében hasonló vonásokat figyeltünk meg a digitális tevékenységek napi rutinba való beépülését illetően. Feltételeztük, hogy a nagyvárosi és kisvárosi gyerekek között hangsúlyosabb különbségek lesznek a digitális technológia alkalmazásában, viszont inkább ún. digitális késést (O'Hara 2011. 224.), mint digitális szakadékot tapasztaltunk. A kisvárosi gyerekek körében hasonló digitális gyakorlatok érvényesültek, mint a nagyvárosi gyerekek esetében, néha egy kis időbeli késéssel.

A vizsgálatunkban részt vevő gyerekek digitális műveltsége alapfokú volt, elsősorban azokat a műveleteket tudták elvégezni a digitális eszközökkel, amelyeket napi szinten otthon is gyakoroltak. A gyerekek nem rendelkeztek általános ismeretekkel vagy kritikai hozzáállással a digitális környezetet illetően, így nem volt lehetőségük megérteni és ellenőrzésük alatt tartani a digitális térben szerzett tapasztalataikat. A szülők a gyerekek digitális műveltségének szintjét megfelelőnek tartották, véleményük szerint a kisgyerekek digitális tudását és tapasztalatait iskoláskor előtt nem szükséges bővíteni.

A kutatás adatai alátámasztják feltételezésünket, mely szerint a gyerekek digitális gyakorlatát a szülők és a testvérek digitális szokásai jelentősen meghatározzák. Az anya és az apa digitális szokásai mintaként kerültek a gyerekek elé,

amelyet a gyerek utánozott. A gyerek ugyanakkor utánozta kortársait is, így az óvodai társak vagy a nagyobb testvérek szintén befolyásolták a gyerek digitális szokásainak alakulását. Ez a következtetésünk összhangban van a romániai és nemzetközi szakirodalom következtetéseivel (Marsh et al. 2015; Holloway et al. 2013; Plowman et al. 2008; Velicu–Mitarcă 2016.).

Annak érdekében, hogy a gyerekek napi rutinjába a korukhoz illő és a felnőtt életükben is hasznos digitális gyakorlatokat építhessenek be, először a gyerekek közelében lévő felnőttek digitális szokásait kellene fejleszteni. Hasznos lenne a szülők felvilágosítása mindazokról a lehetőségekről, amelyeket az internet számukra vagy a gyerekeik számára nyújt. A világhálóhoz kapcsolt számítógép és okostelefon információforrás és kommunikációs eszköz, amelynek megfelelő használata a felnőttek és a gyerekek fejlesztését egyaránt szolgálhatja. Ugyanakkor a nem megfelelő használatnak megvannak a káros hatásai, ennek visszaszorítása érdekében a felnőttekre váró feladat a tudatos hozzáállás megteremtése és a hozzáértés szintjének növelése mind a szülők, mind a gyerekek körében (Tejedor–Pulido 2012; NAEYC 2012.).

A tanulmányban hivatkozott feltáró kutatás eredményeit nem lehet általánosítani az összes romániai óvodáskorú gyerekre, mégis úgy véljük, a feltárt helyzet figyelemre méltó a vizsgált téma szempontjából. Adatainkat összehasonlítottuk a nemzetközi szakirodalom eredményeivel, és az azokban leírtakhoz hasonló jelenségekre bukkantunk a vizsgált romániai kisgyerekek körében is. Tudatában vagyunk a tanulmány korlátainak olyan értelemben, hogy a megfigyelt gyerekek középrétegekhez tartozó családok gyerekei két romániai településről, ezért további adatgyűjtésre lenne szükség más társadalmi-kulturális rétegekhez tartozó családok körében is (Burnett–Merchant 2012. 584.). Hasznos lenne reprezentatív mintán és longitudinális vizsgálatokkal is nyomon követni a digitális gyakorlatok szerepét a romániai kisgyerekek mindennapi életében. A további kutatások eredményei alapján a romániai helyzethez igazított javaslatokat lehetne megfogalmazni, amelyek alkalmazása hozzájárulna a kisgyerekek digitális műveltségének fejlesztéséhez és a korukhoz illő fejlesztő digitális szokások kialakításához.

■ IRODALOM

- Bakó Rozália Klára – Tókécs Gyöngyvér: *Exploring digital literacy of young children*. Paper presented at the conference Qualitative Research in Communication. Bucharest, 23-25 September 2015.
- Becker, Birgit: *How often do you play with your child? The influence of parents' cultural capital on the frequency of familial activities from age three to six*. European Early Childhood Education Research Journal 2014. 22(1). 4–13.
- Bolstad, Rachel: *The role and potential of ICT in early childhood education. A review of New Zealand and international literature*. New Zealand Council for Educational Research, Wellington, 2004.
- Burnett, Cathy – Merchant, Guy: *Learning, literacies and new technologies: The current context and future possibilities*. In: Larson, Joanne – Marsh, Jackie (eds.): *Sage handbook of early childhood literacy*. Sage, London, 2012.
- Chaudron, Stéphane: *Young children (0-8) and digital technology. A qualitative exploratory study across seven countries*. Joint Research Center, European Commission, Brussels, 2015.
- Davidson, Christina: *Seeking the green basilisk lizard: Acquiring digital literacy practices in the home*. Journal of Early Childhood Literacy 2011. 12(1). 24–45.
- Digital Agenda: *Strategia Națională privind Agenda Digitală pentru România 2020*. Monitorul Oficial al României 2015. 340. 3–171.
- European Commission: *Recommendation 2006/962/EC on key competencies for lifelong learning*. <https://goo.gl/xjsXZs>
- Grusec, Joan E.– Davidov, Maayan: *Socialization in the family. The role of parents*. In: Grusec, Joan E. – Hastings, Paul D. (eds.): *Handbook of socialization. Theory and research*. Guilford Press, New York – London, 2006. 284–308.
- Holloway, Donell – Green, Leila – Livingstone, Sonia: *Zero to eight. Young children and their internet use*. London School of Economics, London, 2013.

- Jaros, Izabela: *What are pre-schoolers doing with tablets and is it good for them?* 2016. <https://goo.gl/OdQs5m>
- Lupu, Daciana – Norel, Mariana – Laurențiu, Andrea Ramona: *What the preschool children prefer: computer, TV or dynamic, outdoor activities.* Procedia - Social and Behavioral Sciences 2013. 82. 7–11.
- Marsh, Jackie – Hannon, Peter – Lewis, Margaret – Ritchie, Louise: *Young children's initiation into family literacy practices in the digital age.* Journal of Early Childhood Research 2015. 15(1). 1–14.
- Mascheroni, Giovanna – Olafsson, Kjartan: *Net Children Go Mobile: Risks and opportunities.* Educatt, Milano, 2014.
- NAEYC (National Association for the Education of Young Children): *Technology and interactive media as tools in early childhood programs serving children from birth through age 8.* NAEYC, Fred Rogers Center, 2012.
- Nutbrown, Cathy – Clought, Peter – Levy, Rachael – Little, Sabin – Bishop, Julia – Lamb, Terry – Yamada-Rice, Dylan: *Families' roles in children's literacy in the UK throughout the 20th century.* Journal of Early Childhood Literacy 2016. (0)0. 1–19.
- O'Hara, Mark: *Young children's ICT experiences in the home: Some parental perspectives.* Journal of Early Childhood Research 2011. 9(3). 220–231.
- Plowman, Lydia – McPake, Joanna – Stephen, Christine: *Just picking it up? Young children learning with technology at home.* Cambridge Journal of Education 2008. 38(3). 303–319.
- Plowman, Lydia – Stevenson, Olivia – Stephen, Christine: *Preschool children's learning with technology at home.* Computers & Education 2012. 59(1). 30–37.
- Prensky, Marc: *Digitális bennszülöttek, digitális bevándorlók.* 2001. <https://goo.gl/t2edlp>
- Rideout, Victoria: *Zero to eight: children's media use in America 2013.* Common Sense Media, 2013.
- Sefton-Green, Julian – Marsh, Jackie – Erstad, Ola – Flewitt, Rosie: *Establishing a research agenda for the digital literacy practices for young children: a White Paper for COST Action IS1410.* 2016. <http://digilitey.eu>
- Stephen, Christine – McPake, Joanna – Plowman, Lydia – Berch-Heyman, Sarah: *Learning from the children: exploring preschool children's encounters with ICT at home.* Journal of Early Childhood Research 2008. 6(2). 99–117.
- Tejedor, Santiago – Pulido, Cristina: *Challenges and risks of internet use by children. How to empower minors?* Comunicar 2012. 39(2). 65–72.
- Tőkés Gyöngyvér: *Digital practices in everyday lives of 4 to 6 years old Romanian young children.* Compaso 2016. (7)2. 93–111.
- Valcke, Martin – Bonte, Sarah – Wever, Bram de – Rots, Isabel: *Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children.* Computers & Education 2010. 55(2). 454–464.
- Velicu, Anca – Mascheroni, Giovanna – Olafsson, Kjartan: *Riscuri și oportunități în folosirea internetului mobil de către copiii din România.* Raportul proiectului Net Children Go Mobile. Ars Docendi, Buc., 2014.
- Velicu, Anca – Mitarcă, Monica: *Young children (0-8) and digital technology. A qualitative exploratory study. Preliminary findings to Romania.* Romanian Academy – „Dimitrie Cantemir” University, Bucharest, 2016.
- Wellington, Jerry: *Exploring the secret garden: the growing importance of ICT in the home.* British Journal of Education Technology 2001. 32(2). 233–244.
- Zevenbergen, Robyn: *Digital natives come to preschool: implication for early childhood practice.* Contemporary Issues in Early Childhood 2007. 8(1).19–29.

